

Nr 38.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1915 kl. 12 m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken, till lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 samt till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

I en till riksdagen den 30 nästlidne april avlåten, till bankoutskottet remitterad proposition, nr 191, har Kungl. Maj:t, *dels* under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 och den 30 nästlidne april samt av i lagrådet fört protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga här nedan intagna förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken, *dels ock*, under åberopande av berörda i statsrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan intagna förslag till lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 samt till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken.

Härigenom förordnas, att 2 § i lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Vägrar riksbanken, under vad sken det vara må, att fullgöra vad i fråga om sedels inlösen banken enligt § 72 regeringsformen åligger, må den, som innehar sedeln, därom göra skriftlig anmälan hos Svea hovrätt, vilken, efter att däröver hava hört fullmäktige i riksbanken, äger att med frågan enligt lag och författningar förfara. Över hovrättens beslut må klagan genom besvär hos Konungen fullföljas inom den tid och i den ordning, som i 30 kap. rättegångsbalken sägs.

Finner hovrätten, att sedels vägrade inlösen härrört av bankens oförmåga att genast uppfylla sina förbindelser, göre hovrätten hos Konungen därom anmälan. Konungen prövar, vilka utvägar, i överensstämmelse med grundlagarna, lämpligast må vidtagas för att upprätthålla allmänna förtroendet och åter sätta riksbanken i stånd att sina sedlar vid anfordran inlösa.

Förslag

till .

Lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897.

Härigenom förordnas, att 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 skola erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Riksbanken är, enligt särskilt stiftad lag med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken, ensam berättigad att utgiva banksedlar.

Dessa sedlar skola, enligt vad i 72 § regeringsformen stadgas, utgöra lagligt betalningsmedel i riket och, närhelst sådant påfordras, av riksbanken inlösas efter deras lydelse.

Inlösen av riksbankens sedlar sker vid bankens huvudkontor.

6 §.

Riksbanken äger att utgiva sedlar till det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa, så beräknad, som i 8 § sägs, samt därutöver till ett belopp av etthundratjugufem miljoner kronor.

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen och riksdagen samfällt medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Förslag

till

Lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Häri genom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § första stycket av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft från och med dagen efter den, då nu församlade riksdag avslutats, och gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Till ovanberörda statsrådsprotokoll den 24 nästlidne april har departementschefen i ärendet anfört följande:

»Det av innevarande års riksdag slutligen antagna förslaget till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen, vilket förslag numera blivit gällande grundlag, medför — såsom ock under lagförslagets behandling framhållits såväl av chefen för justitiedepartementet som av konstitutionsutskottet —, att ändringar måste vidtagas i andra lagar.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet tillåter jag mig nu för Eders Kungl. Maj:t redogöra för dessa lagändringar.

Genom den ändrade lydelsen av § 72 regeringsformen har inrymts befogenhet för Eders Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar utfärda ett *special-moratorium*, nämligen med avseende å den i samma paragraf stadgade skyldigheten för riksbanken att vid anfordran inlösa sina banksedlar med guld. Att i de lagar, som i en eller annan form omnämna denna riksbankens skyldighet, intaga en erinran, att Konungen med stöd av § 72 regeringsformen äger utfärda förordning om visst anstånd med fullgörande av riksbankens ifrågavarande skyldighet, synes näppeligen vara behöfligt eller ens lämpligt. Annat vore förhållandet, därest en inskränkning i riksbankens omförmälda skyldighet kunde inträda genom inträffande av ett visst faktiskt förhållande såsom till exempel guldförrådets nedgående under 100,000,000 kronor.

Med hänsyn till vad sålunda anförts läser i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 någon ändring ej böra ske, såvitt angår den i 4 § intagna bestämmelsen, att sedel, som av riksbanken utgives, skall innehålla förbindelse för riksbanken att vid anfordran inlösa densamma med guldmynt enligt lagen om rikets mynt den 30 maj 1873. Däremot torde en jämkning av ordalagen i 3 § andra stycket av lagen för Sveriges riksbank böra äga rum. I detta lagstadgande, som endast innehåller ett upprepande av de i § 72 regeringsformen i dess förutvarande lydelse givna bestämmelserna angående riksbankssedlarnas giltighet såsom betalningsmedel och angående riksbankens skyldighet att dem inlösa, förefinnes redan nu den oegentligheten, att den i lagstadgandet förekommande hänvisningen till § 72 i regeringsformen icke hänför sig till hela stadgandet utan endast till dess första led, en oegentlighet, som måhända har sin förklaringsgrund däri, att stadgandets andra led vid

dess tillkomst, jämfört med 4 § i samma lag, uttömmande återgav vad § 72 regeringsformen innehöll rörande riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar. Nu innehåller § 72 regeringsformen emellertid jämväl bestämmelse om viss inskränkning i sagda skyldighet, varför ifrågavarande lagstadgande synes mig böra ändras därhän, att hänvisningen till § 72 regeringsformen kommer att hänföra sig till hela lagstadgandet.

Vidare lärer erfordras jämkning av ordalagen i 2 § första stycket av lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken; ty en sedelinnehavares där medgivna rättighet att göra anmälan hos Svea hovrätt, i händelse sedel icke inlöses, bör efter den vidtagna ändringen av § 72 regeringsformen uppenbarligen icke göras beroende enbart av det faktiska förhållande, att sedeln vid uppvisandet icke inlösts, utan därav, att riksbanken eftersatt sin *skyldighet* att inlösa sedeln. Har moratorium enligt § 72 regeringsformen utfärdats, föreligger under den tid detsamma varar icke någon sådan skyldighet.

I övrigt lärer den ändrade lydelsen av § 72 regeringsformen icke påkalla någon lagändring.

Jag anhåller, att vid detta tillfälle få framföra även en annan riksbankslagstiftningen rörande fråga.

Enligt lagen den 31 augusti 1914 angående ändrad lydelse av 5—7 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 erhöi 6 § följande lydelse:

»Riksbanken äger att utgiva sedlar till det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa, så beräknad, som i 8 § sägs, samt därutöver till ett belopp av etthundratjugufem miljoner kronor.

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdagen ej är samlad, Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor, åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.»

Därjämte innehåller nyssnämnda lag av den 31 augusti 1914 följande bestämmelse:

»Vad i 6 § sista stycket sägs om Konungens rätt att på framställning av fullmäktige i riksbanken besluta om ökad sedelutgivning gäller till den 15 januari 1915.»

Enligt de bestämmelser, som gälla från och med den 15 januari 1915, kan sålunda icke, då riksdagen ej är samlad, riksbankens sedelutgivningsrätt i fall av trängande behov tillfälligt ökas. I skrivelse den 7 innevarande april hava nu fullmäktige i riksbanken gjort framställning därom, att de före nyssnämnda dag gällande bestämmelserna, som möjliggjorde en dylik tillfällig utvidgning av sedelutgivningsrätten, måtte återinföras att gälla för tiden från innevarande riksmötes avslutande till nästkommande riksdags början.

I berörda skrivelse hava fullmäktige — efter att hava återgivit innehållet i 6 § riksbankslagen — anfört följande:

»Fullmäktige tillåta sig erinra därom, att sista stycket av paragrafen tillkommit på av fullmäktige i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 18 augusti 1914 gjord hemställan. Efter att hava redogjort för förändringarna i riksbankens sedelutgivningsrätt under tiden 25 juli — 15 augusti yttrade fullmäktige i samma skrivelse:

Om än härav ävensom av åtskilliga andra omständigheter synes antagligt, att krisen passerat sin höjdpunkt samt att landets finansiella förhållanden äro på väg att återgå till det normala, äro fullmäktige dock övertygade därom, att åtgärder måste vidtagas i ändamål att bereda möjlighet för en tillfällig ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt, om en sådan skulle visa sig oundgängligen nödvändig.

Utsikterna för att den nuvarande krisen skall kunna så snabbt som möjligt och med minsta möjliga svårigheter och förluster avvecklas, äro i främsta rummet beroende därav, att riksbankens sedelutgivningsförmåga äger sådan elasticitet, att alla berättigade anspråk, som från bank- och affärsvärlden riktas mot riksbanken, kunna tillfredsställas.

Om beloppet av utelöpande sedlar närmade sig gränsen för riksbankens sedelutgivningsrätt, är det att befara, att den härav alstrade oron för att den tidpunkt nalkades, då riksbanken skulle tvingas att inskränka och kanske inställa diskontering och utlåning, kunde föranleda ett återinträde av den panikstämning, som rådde under de första dagarna efter krisens utbrott. Å andra sidan skulle vissheten om, att riksbanken förfogade över en under alla förhållanden tillräcklig sedelreserv, utan tvivel i hög grad bidra till att skapa en tillitsfull stämning och påskynda krisens avveckling samt återinträde av normala förhållanden.

Så länge riksdagen är samlad finns tillfälle att på kort tid genomföra en temporär ökning av bankens sedelutgivningsrätt. Men om behovet av en sådan skulle inträda sedan riksdagen åtskilts måste sådana anstalter vara på förhand träffade, att sedelutgivningsrätten kan utan tidsutdräkt ökas.

Ehuru den extra sedelutgivningsrätt av intill etthundratjugufem miljoner kronor, som under angivna förutsättningar medgivits riksbanken enligt sista stycket i § 6 av riksbankslagen, ännu icke kommit till användning och ehuru fullmäktige hålla före, att samma sedelutgivningsrätt sannolikt icke heller under den närmaste tiden skall behöva anlitas, så vida icke oförutsedda händelser mellankomma, anse fullmäktige dock, att försiktigheten bjuder, att möjligheten att begagna ifrågavarande extra sedelutgivningsrätt hålles öppen, så länge nuvarande ovissa och oberäkneliga för-

hållanden råda, och oberoende av om riksdagen är samlad eller icke. De skäl, som i fullmäktiges ovan nämnda skrivelse av den 18 augusti 1914 anfördes för införande av ifrågavarande sedelutgivningsrätt, tala enligt fullmäktiges förmenande med oförminskad styrka till förmån för samma sedelutgivningsrätts bibehållande även under tiden efter det att den nu samlade riksdagen åtskilts.

Fullmäktige tillåta sig därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville i proposition till riksdagen föreslå, att vad i § 6 sista stycket i lagen för Sveriges riksbank sägs om Konungens rätt att på framställning av fullmäktige i riksbanken besluta om ökad sedelutgivningsrätt må gälla även under tiden från och med det, att den nu samlade riksdagen åtskilts, till dess ny riksdag sammanträder.»

Då det uppenbarligen under nuvarande förhållanden är angeläget, att utväg finnes, även då riksdagen icke är samlad, för en hastig ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt, förordar jag i sak vad fullmäktige i riksbanken här föreslagit. Jag vill emellertid framhålla, att jag icke anser det vara i längden fullt tillfredsställande att allenast provisoriskt från tid till annan reglera den viktiga frågan om riksbankens sedelutgivningsrätt, utan synes det mig önskvärt, att denna fråga i sinom tid underkastades ett mera definitivt ordnande. Den lämpliga tiden härför synes mig bliva, då man bättre än för närvarande är möjligt kan tillgodogöra sig den erfarenhet, som vunnits i fråga om den nu pågående krisens inverkan på de olika centralbankernas sedelutgivning och därmed sammanhängande förhållanden.

Med hänsyn till de här ifrågasatta föreskrifternas temporära giltighet synas de mig icke böra intagas i riksbankslagen utan inrymmas i en särskild författning. I samband härmed torde 6 § i riksbankslagen böra omredigeras, så att ur densamma avlägsnas de stadganden, som upphört att gälla.»

Vad först beträffar förslaget till lag om ändrad lydelse av § 2 i lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken, inhämtas av det propositionen bilagda utdrag av lagrådets protokoll, att lagrådet lämnat förslaget utan anmärkning; och har utskottet ej heller för sin del haft något att erinra emot detsamma.

Utskottet.

Vidkommande härefter förslaget till lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, har utskottet ansett sig böra föreslå viss redaktionell ändring. I andra stycket av 3 § förekommer en hänvisning till 72 § regeringsformen. I denna paragraf, sådan densamma numera lyder, stadgas visst undantag i fråga om riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. Med hänsyn

till denna undantagsbestämmelse har utskottet ansett orden »närligast sådant påfordras» böra ur förslaget utgå.

Emot förslaget till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt har utskottet ej haft något att erinra.

Åberopande vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 191 må av riksdagen bifallas, dock att 3 § i förslaget till lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 må erhålla följande ändrade lydelse:

»3 §.

Riksbanken är, enligt särskilt stiftad lag med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående forum för riksbanken, ensam berättigad att utgiva banksedlar.

Dessa sedlar skola, enligt vad i 72 § regeringsformen stadgas, utgöra lagligt betalningsmedel i riket och av riksbanken inlösas efter deras lydelse.

Inlösen av riksbankens sedlar sker vid bankens huvudkontor.»

Stockholm den 14 maj 1915.

På bankoutskottets vägnar:

I. von STAPELMOHR.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *von Stapelmohr*, *Neiglick*, *Hedenstierna*, *Trapp*, *Wickman*, *Gustafsson*, *Roos* och *Gelotte*, samt

av andra kammaren: herrar *Vahlquist*, *Söderberg* i Stockholm *Kristensson*, *Somelius*, *Lindvall* och *Edbom*.